

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. Таким чином, здійснений нами теоретичний аналіз проблеми дав можливість розробити технологічну схему педагогічної технології формування естетико-фізичних якостей студентів у процесі фізичного виховання вищих навчальних закладів, що передбачала навчально-виховну діяльність у різних формах, системне використання принципів і засобів навчально-виховного процесу та будувалась на переконанні у цілісності людської особистості, що виявляється, насамперед, у взаємозв'язку духовних і фізичних сил людини. Подальша робота буде спрямована на дослідження та аналіз результатів впровадження педагогічної технології в процес фізичного виховання вищих навчальних закладів для формування естетико-фізичних якостей студентської молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Єрмолаєва Т. М. Критерії сформованості естетико-фізичних якостей студентської молоді / Т. М. Єрмолаєва // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 7 (242), Ч. II. – С. 90–98.
3. Єрмолаєва Т. М. Основи взаємозв'язку фізичного та естетичного виховання в процесі розвитку особистості / Т. М. Єрмолаєва // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 1. – С. 54–57.
4. Єрмолаєва Т. М. Поєднання форм фізичного виховання для розвитку естетико-фізичних якостей студентів / Т. М. Єрмолаєва // Університет і регіон: проблеми сучасної освіти: XVIII наук.-практ. конф., 24–25 жовтня 2012 р.: зб. наук. праць. – Луганськ, 2012. – С. 118–119.
5. Ніколаєнко Ю.О. Підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю.О. Ніколаєнко. – Полтава, 2009. – 260 с.
6. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології: навч. посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Харків: Колегіум, 2005. – 224 с.
7. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки: посібник / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2003. – 504 с.
8. Чемерис І. М. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. М. Чемерис. – К., 2007. – 24 с.

УДК 796.817:159.947-053.6

Єрмоленко Е. А.
Інституту проблем виховання НАПН України

ХОРТИНГ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ НАПОЛЕГЛИВОСТІ В ШКОЛЯРІВ 6–7 РОКІВ

У даній статті розкриваються зміст, форми і методи виховання в школярів 6–7 років наполегливості в процесі занять хортингом. Подано результати дослідження з виховання наполегливості та розкривається ефективність організаційних форм і методів у процесі занять хортингом. Проведено теоретичний аналіз проблеми виховання в учнів молодшого шкільного віку наполегливості в процесі занять хортингом.

Ключові слова: хортинг, організаційна форма, виховання наполегливості, вольові якості, молодші школярі, педагогічні умови.

Еременко Е. А. Хортинг как способ воспитания настойчивости в школьников 6-7 лет. В данной статье раскрывается содержание, формы и методы воспитания у младших школьников настойчивости в процессе занятий хортингом. Представлены результаты исследования воспитания настойчивости и эффективности организационных форм и методов в процессе занятий хортингом. Проведен теоретический анализ проблемы воспитания настойчивости у учащихся младшего школьного возраста и оздоровительных физических упражнений хортинга.

Ключевые слова: хортинг, организационная форма, воспитание настойчивости, волевые качества, младшие школьники, педагогические условия.

Eremenko E. A. Horting as a means of education of persistence in pupils of 1st-2nd forms of primary school. This article interprets the meaning of horting as an organizational form of education of persistence in primary school children. It shows the results of the study of education of persistence and effectiveness of the organizational form during the training process of horting. We carried out a theoretical analysis of education of persistence in pupils of primary school as well as the physical exercises of horting.

Keywords: hortling, organizational form, education of persistence, volitional powers, primary school pupils, educational conditions.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми дослідження виховання в учнів початкової школи наполегливості в процесі занять хортингом обумовлена орієнтацією педагогічної теорії і практики на розробку сучасних методик, що сприяють підвищенню ефективності виховної і оздоровчої роботи в школах та позашкільних навчальних закладах. В умовах швидких темпів суспільного прогресу, безперервного збільшення обсягу інформації щодо поліпшення фізичного виховання учнівської молоді вимагає ефективних і дійових форм організації виховної роботи. Вивчення літературних джерел засвідчує, що у вихованні в молодших школярів наполегливості велике значення має українська боротьба хортинг. Згідно навчальної програми з хортингу набір дітей у навчально-тренувальні групи дитячо-юнацьких спортивних шкіл починається з 6 років, тобто в період вступу їх до навчання у початковій школі. Як бачимо, це співпадає з можливістю зарахування їх у навчально-тренувальні групи ДЮСШ. Зазначене вказує на актуальність обраної теми й свідчить про необхідність проведення спеціальних досліджень з виховання в молодших школярів наполегливості в процесі занять хортингом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки здійснено ряд досліджень, присвячених окремим аспектам вирішення зазначеної проблеми засобами хортингу та фізкультурно-масової роботи. Це, насамперед, дослідження В. Арєфьєва, Е. Вільчковського, Л. Волкова, К. Козлова, Т. Круцевич у яких стверджується, що регулярні заняття фізичними вправами не тільки розширюють діапазон функціональних можливостей, але й розвивають здатність молодших школярів долати труднощі й перешкоди. В дослідженнях Г. Апанасенка, З. Діхтяренко, М. Зубалія, О. Тимошенка, М. Тимчика, Б. Шияна зазначається, що в процесі занять фізичною культурою і спортом у школярів формується ряд важливих якостей зокрема, наполегливість, цілеспрямованість, ініціативність, рішучість, сміливість, витримка тощо. Проведений аналіз наукових досліджень засвідчує, що на сьогодні накопичено певний досвід виховання в учнівської молоді наполегливості, однак проблема виховання в учнів 1–2 класів цієї якості засобами боротьби хортинг досліджена недостатньо.

Мета – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність організаційних форм і методів виховання в молодших школярів наполегливості в процесі занять хортингом.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з виховання наполегливості в учнів 1-2 класів.
2. Теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність виховання в молодших школярів наполегливості засобами хортингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення психолого-педагогічної літератури та наукових досліджень (Е. Вільчковського, З. Діхтяренко, М. Зубалія, В. Івашковського, Є. Ільїна, О. Остапенка, М. Тимчика та ін.) дає можливість зрозуміти, що наполегливість є необхідною рисою характеру сучасної людини, що проявляється в її здатності завершувати розпочату справу до кінця й досягати поставленої мети в процесі тривалої і напруженої діяльності. Тобто, наполегливість пов'язана з умінням учнів молодших класів здійснювати свої прагнення, що є одним з найважливіших видів внутрішніх мотивів. Також вчені стверджують, що молодший шкільний вік є найважливішим перехідним етапом у житті людини від раннього дитинства до свідомого життя й тому саме в цей період необхідно приділяти велику увагу дітям у питаннях морально-вольового загартування та виховання наполегливості, які сприятимуть їм у подальшому житті.

Поняття „наполегливість” в українському педагогічному словнику визначається як „вольова риса людини, що полягає у здатності тривало, не знижуючи активності, домагатись поставленої мети, незважаючи на труднощі й перешкоди. Наполегливість формується під впливом виховання, починаючи з раннього дитинства. До виявлення наполегливості дітей спонукають привабливі цілі. У вихованні наполегливості важливо мати значущі цілі й намір долати труднощі власними зусиллями” [3, с. 306].

Ми поділяємо думку вченого Є. П. Ільїна, який переконаний, що наполегливість це вольова якість, яка має проявлятися постійно, тобто є важливою рисою особистості. Під наполегливістю автор розуміє непохитне прагнення до досягнення віддалених у часі цілей через подолання перешкод і труднощів, які виникають при цьому. Дослідник також визначає умови прояву наполегливості: а) ступінь упевненості людини в досягненні мети; б) мотивація досягнення (прагнення до успіху); в) наявність

вольових установок на подолання труднощів [4]. Інтерес для нашого дослідження представляє бачення Г. Попової, яка зазначає, що з метою виховання наполегливості у фізичному вдосконаленні особистості, якісного виконання фізичних вправ недостатньо використовується потенціал навчальної та позаурочної діяльності (уроки, гуртки, секції). Дослідниця вважає, що однією з умов, яка стимулює процес фізичного вдосконалення особистості школяра, є виховання наполегливості, що виражає єдність і взаємозумовленість усіх її компонентів, заснованих на ідеології ведення здорового способу життя. Вчена відмічає, що сутність виховання наполегливості у фізичному вдосконаленні має здійснюватися інтегровано з позиції цілісного підходу до особистості; за допомогою психолого-педагогічних умов, що дозволяють зробити процес виховання наполегливості особистості школяра у фізичному вдосконаленні найбільш успішним [6].

У процесі експериментальної роботи важливим було ураховувати вікові особливості учнів початкових класів. Тому, ми поділяємо думку І. Бега, який відмічає, що головною особливістю розвитку особистості в молодшому шкільному віці виявляється зміна її соціальної позиції: дитина приступає до систематичного учіння, стає членом шкільного і класного колективів. Змінюються відносини з дорослими, головним авторитетом серед них стає вчитель. Завдання дорослих стосовно молодшого школяра в цей період полягає в тому, щоб сформувати у нього позицію учня, підвести його до розуміння нових обов'язків. „Діти молодшого шкільного віку, особливо першо- і другокласники, орієнтуються на норми поведінки і цінності вчителя більше, ніж на думки ровесників” тощо [1, с. 100–101].

Український вид спорту хортинг є важливим засобом виховання в учнів 1-2 класів наполегливості та сприяє веденню здорового способу життя. В процесі занять хортингом в учнів формуються й інші вольові якості, які необхідні для досягнення поставленої мети. Боротьба хортинг також сприяє вихованню нового покоління спеціалістів з фізичного виховання, спорту та інших сфер життєдіяльності. На різних етапах наукового пошуку використано такі **методи** дослідження: *теоретичні*: вивчення психолого-педагогічної літератури з теми дослідження; аналіз програмно-нормативних документів, навчальних планів, програм з фізичного виховання та з боротьби хортинг з метою вивчення практичної діяльності загальноосвітніх шкіл; *емпіричні*: педагогічне спостереження за процесом виховання наполегливості учнів у процесі занять хортингом для вивчення динаміки вихованості учнів початкових класів; тестування, анкетування, опитування учнів, учителів і батьків, бесіди та інтерв'ю з учителями для кількісного і якісного аналізу емпіричних даних та результатів вивчення стану роботи загальноосвітніх навчальних закладів з виховання в учнів наполегливості.

Ефективною організаційною формою виховання наполегливості в молодших школярів є вид єдиноборств хортинг. У процесі занять у дітей розвивається логічне мислення, уважність, дисциплінованість, винахідливість, ініціативність; формуються навички до самовиховання, вміння правильно виконувати фізичні вправи з хортингу та рухові тести. Також під час занять хортингом у молодших школярів розвиваються основні фізичні якості (спритність, швидкість, витривалість, гнучкість та інші). Ці якості, регулярні заняття хортингом, різноманітні педагогічні технології, а також сформовані вольові якості, що набувають учні в школі, залежить те, якими вони виростуть. Як свідчить практика, успіх у вихованні в молодших школярів наполегливості залежить від батьків. Дослідження показують, що батьки, які прагнуть дати дитині всебічний розвиток і при цьому пред'являють до неї досить високі вимоги, можуть розраховувати на те, що в дитини не буде серйозних проблем з вольовою регуляцією діяльності. Такі недоліки вольової поведінки дітей, як капризи й упертість, що спостерігаються в ранньому дитинстві, відбуваються через помилки батьків у вихованні волі в дитини. Якщо батьки в усьому прагнуть догоджати дитині, не пред'являють їй вимог, які повинні беззастережно нею виконуватися, чи не привчають її стримувати себе, то згодом у дитини буде спостерігатися недостатність вольового розвитку.

Також, важливу роль у вихованні в учнів молодших класів наполегливості відіграє школа. Адже, вчитель фізичної культури, тренер з якими спілкуються учні, безпосередньо впливають на формування в них певних особистісних характеристик, які залишають у житті школярів яскравий виховний слід. Нерідко це викликає в учнів прагнення наслідувати поведінку вчителя, і якщо в останнього добре розвинені вольові якості, то існує висока ймовірність, що ті ж якості будуть успішно розвиватися і в його вихованців. Сучасний хортинг передбачає високі вимоги до функціональних можливостей організму, до фізичних і психологічних якостей хортингістів. Молоді хортингісти повинні володіти такими важливими здібностями і фізичними якостями як сила, швидкість рухів, координаційні здібності, спеціальна

витривалість, мислення, здатність швидко орієнтуватися в постійно мінливих ситуаціях, вибирати найбільш раціональні дії, швидко переходити від одних дій до інших, що сприяє досягненню високої рухливості нервових процесів. Вольові особливості діяльності хортингістів визначаються правилами змагань, характером атаквальних та захисних дій, що супроводжується особливостями змагальної боротьби. Таким чином, потенційні можливості хортингу як засобу виховання наполегливості в учнів початкових класів складаються з наступних напрямів: 1) фізкультурно-оздоровчий напрям виховання; 2) спортивно-прикладний напрям виховання; 3) психологічний напрям виховання; 4) емоційно-почуттєвий напрям виховання.

При ретельному використанні всіх необхідних засобів, педагогічних умов і напрямів виховання наполегливості в дітей молодшого шкільного віку засобами хортингу спостерігається творчий саморозвиток учнів. Їх становлення як особистостей, активних і ефективних майбутніх лідерів, тобто особистостей, які стають наполегливими для самоактуалізації у подальшому житті. Ефективність дій хортингістів у значній мірі визначається хорошим периферичним зором, високим рівнем розвитку в них швидко-силових якостей, стійкості, розподілу й переключення уваги. Хортингістам доводиться одночасно сприймати велику кількість рухових об'єктів, що визначають обсяг їхньої уваги. Їм необхідно вміти швидко і точно орієнтуватися й оцінювати дії суперника в обстановці двобою, самостійно приймати ефективні тактичні рішення, розгадувати задуми суперника й передбачити результати. Саме в тактичних діях хортингістів і реалізується їхнє творче мислення, пам'ять тощо.

Звичайно, на шляху досягнення віддаленої за часом мети людина може терпіти й окремі невдачі. У зв'язку з цим не можна не торкнутися питання про наявність у людей фрустраційного порога. Він характеризує швидкість виникнення фрустраційного стану людини при неодноразово випробуваній невдачі. Крім того, що різні люди володіють різним фрустраційним порогом (в однієї людини стан фрустрації настає після двох-трьох невдач, у іншої – за більшої їх кількості), вони й реагують на фрустрацію по-різному. При імпульсивній формі реагування людина опускає руки, вважаючи себе не здатною подолати виниклі труднощі. При екстрапульсивному реагуванні на невдачі людина вважає їх причинами зовнішні фактори, випадок, і навпаки, прагне довести, що вона може впоратися з виниклими труднощами, тобто посилює прояв своєї наполегливості. Підвищити рівень упевненості та наполегливості можна завдяки розвитку: спостережливості (вміння швидко й правильно помічати важливі моменти змагальної боротьби; швидко й правильно орієнтуватися в складній двобійній обстановці); кмітливості (вмінню швидко й правильно оцінювати складні ситуації, урахувати їх наслідки); ініціативності (вміння ефективно й самостійно застосовувати тактичні задуми проти суперника й передбачити результати як своїх, так і його дій). Варто зазначити, що ефективним засобом у вихованні наполегливості є змагальна діяльність, під час якої розвиваються вольові якості, і зокрема наполегливості. Адже в навчальних двобоях важко й часом навіть неможливо створити обстановку, в якій спортсмени діяли б так само, як і в майбутніх змаганнях. Тому дуже важливо, щоб хортингісти частіше виступали у змаганнях і бажано в присутності глядачів. Навчальні заняття необхідно проводити захоплююче, зацікавлюючи хортингістів сильними завданнями, що постійно ускладнюються; на високому емоційному підйомі, що сприятиме вихованню наполегливості тощо. Також, велике значення для хортингістів має особистий приклад тренера, його ставлення до роботи й наскільки він уміє організувати тренувальні заняття.

Для діагностики вихованості наполегливості молодших школярів у позакласній діяльності було перевірено наступні нормативи: критерії та показники вихованості наполегливості молодших школярів у процесі занять хортингом; ставлення молодших школярів до занять хортингом; рівні втоми молодших школярів у процесі занять хортингом; вплив фізичних вправ на емоційний стан молодших школярів у процесі занять хортингом; тест на прояв елементарних форм швидкості й наполегливості; обстеження фізичного розвитку молодших школярів, функціонального стану організму і його змін. Ефективність виховання наполегливості в учнів 1-2 класів у процесі занять хортингом перевірялася шляхом порівняння результатів експериментальних і контрольних груп, отриманих у процесі проведення і організації спортивних змагань з українського бойового мистецтва «Хортинг». Визначалися рівні вихованості наполегливості молодших школярів у процесі занять хортингом на початку, в середині й у кінці експерименту, що проводився за експериментальною методикою під час позаурочних і секційних занять. Підсумки контрольних зрізів, результати формульованого етапу експерименту, засвідчили суттєві позитивні зміни у рівнях вихованості наполегливості учнів 1-2 класів ЕГ у процесі занять хортингом. У

відсотковому розподілі в КГ суттєвих змін не було виявлено (табл.1). Тому, наприкінці формувального етапу експерименту вихованість наполегливості в молодших школярів ЕГ у процесі занять хортингом суттєво підвищилася. Так, високий рівень вихованості наполегливості виявили 28,22 % учнів 1-2 класів, середній – 30,05 %, нижче середнього – 22,67 % і низький – 19,06 %. Тобто, наприкінці дослідження кількість учнів з високим рівнем вихованості наполегливості зросла на 19,39 %, із середнім – на 15,47 %, а з нижче середнього рівнем зменшилася на 9,69 % і з низьким – на 25,17 %.

Таблиця 1

Рівні вихованості наполегливості в учнів 1-2 класів у процесі занять хортингом, %

Рівні	Контрольні групи			Динаміка	Експериментальні групи			Динаміка
	Констатувальний етап	Формувальний етап			Констатувальний етап	Формувальний етап		
		проміж зріз	контр. зріз			проміж зріз	контр. зріз	
Високий	10,54	10,09	10,73	+0,19	8,83	16,24	28,22	+19,39
Середній	16,37	16,15	16,82	+0,45	14,58	21,34	30,05	+15,47
Нижче середнього	28,78	31,55	31,97	+3,19	32,36	28,45	22,67	-9,69
Низький	44,31	42,21	40,48	-3,83	44,23	33,97	19,06	-25,17

ВИСНОВКИ. Результати дослідження дають можливість констатувати, що виховання в молодших школярів наполегливості засобами хортингу тісно взаємопов'язані з загальноосвітніми виховними завданнями. Аналіз отриманих результатів показав, що ефективність виховання наполегливості в процесі занять хортингом підвищилася за таких педагогічних умов: тісного взаємозв'язку сімей і педагогічних колективів; правильної педагогічної спрямованості форм і методів фізичного виховання учнів молодших класів; удосконалення змісту фізичного виховання учнів у процесі занять хортингом; відповідність змісту фізичного виховання в процесі занять хортингом інтересам учнів; дотримання принципу доступності на кожному етапі роботи; створення ситуацій успіху та суперництва тощо.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. Незважаючи на проведені дослідження у цій сфері залишається багато невирішених проблем. Зокрема, не обґрунтовані зміст, форми і методи виховання наполегливості в учнів цього віку в процесі занять загальною фізичною культурою. Вимагають подальшого вивчення й питання діагностики наполегливості, особливостей їхнього вікового становлення і залежності від біологічних та соціальних факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Вільчковський Е. С. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навчально-методичний посібник / Е. С. Вільчковський, Н. Ф. Денисенко. – Тернопіль: Мандрівець, 2008. – 128 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене / С. У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
4. Ильин Е. П. Психология воли. – СПб.: Питер, 2002. – 288 с.
5. Методика фізичного виховання учнів 1 – 11 класів: навчальний посібник / М. Д. Зубалій, Л. В. Волков, М. В. Тимчик та ін. [за редакцією М. Д. Зубалія]. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 209 с.
6. Попова Г. А. Воспитание настойчивости у подростков в физическом совершенствовании: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г. А. Попова. – Липецк, 1999. – 122 с.
7. Психология: підручник [за ред. Ю. Л. Трофімова]. – 2-е вид., стереотип. – К.: Либідь, 2000. – 134 с.

УДК 57.017.3

Єфіменко Н.П.

Харківська державна академія фізичної культури

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРАЦЕОХОРОННОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В роботі розглядаються теоретичні та методичні основи формування працезохоронної підготовки фахівців фізичної культури та виявлені педагогічні умови, які її забезпечують.

Ключові слова: безпечні умови праці, праця охоронна підготовка, педагогічні умови.